

A munka személyes és szociális drámája – Everett C. Hughes munkássága¹

The personal and social drama of work. The work of Everett C. Hughes

Magos Gergely²

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.15394>

Beérkezés: 2024.03.19

Átdolgozott változat beérkezése: 2024.11.18

Elfogadás: 2025.02.22

Összefoglaló: Everett C. Hughes (1897–1983) munkássága Magyarországon alig ismert. Hazájában, az Egyesült Államokban is inkább a szociológiatörténi pantheon perifériáján helyezkedik el (Helses-Hayes–Santoro 2016), ismertsége és hatása nem mérhető olyan kortársaihoz, mint Parsons és Lazarsfeld. Ennek oka az, hogy utóbbiakkal ellentétben nem dolgozta ki szisztematikusan sem elméleti, sem módszertani alapelveit. Emögött azonban tudatos döntés állt. Úgy vélte, a módszertani vagy elméleti kiindulópont rögzítése korlátozza a kutatás tárgyának megismerését, ellentétes a „szociológiai képzelettel”, és végső soron dogmatizmushoz vezethet.

Tanulmányomban arra teszek kísérletet, hogy – a nemzetközi szakirodalom alapján és elsősorban Hughes munkaszociológiai kutatásaira fókuszálva – rekonstruáljam és röviden bemutassam elméleti és módszertani alapvetéseit. Ezek ugyanis nemcsak hogy kitapinthatók munkásságában, de jelentős hatást gyakoroltak tanítványaira – hogy csak az ismertebbeket említsem –, Goffmanra, Beckerre, Straussra, Whyte-ra, vagyis mindazokra, akiket ma a chicagói iskola második generációjaként tartanak számon.

Kulcsszavak: munkaszociológia, chicagói iskola, hivatás, szociológiatörténet

Abstract: The work of Everett C. Hughes (1897–1983) is barely known in Hungary. In the United States, too, he is on the periphery of the pantheon of sociology (Helses-Hayes–Santoro 2016), his reputation and influence cannot be compared to his contemporaries such as Parsons or Lazarsfeld. The reason is that, unlike the latter, he did not systematically develop his theoretical or methodological principles. This was a conscious decision by Hughes. He believed that the anchorage of the methodological or theoretical framework would limit the understanding of the research subject, would be contrary to the ‘sociological imagination’ and could lead to dogmatism.

In my study, I try to reconstruct and present Hughes’ theoretical and methodological foundations, based on the international literature and focusing on his research in the field of sociology of work. Indeed, these can be identified in his work and had a significant influence on his students - to mention only the

1 A tanulmány A professzionizáció története. Magyarország a 19–20. században európai kontextusban című NKFI (132451. sz.) projekt keretében készült.

2 ELTE-TÁTK Összehasonlító Történeti Szociológia Tanszék, e-mail: magosposta@gmail.com

best known - Goffman, Becker, Strauss, Whyte, in other words all those who are today considered the second generation of the Chicago School.

Keywords: sociology of work, Chicago school, profession, history of sociology

Szakmai szocializáció és pályakezdés

Hughes, akinek apja metodista lelkész volt, első diplomáját az Ohioi Wesley-ánus Egyetemen szerezte. 1923-ban iratkozott be a Chicagói Egyetem szociológia–antropológia képzésére (Department of Sociology and Anthropology), ami meghatározta későbbi szellemi pályafutását (Helmes-Hayes–Santoro 2016: 4–5). Mentorának és példaképének egyértelműen Robert E. Parkot tartotta, aki éppen ebben az időszakban jelentette meg Ernest W. Burgessszel közösen mára klasszikussá vált, *The City* című művét. Ezek a városszociológiai kutatások jelentős hatást gyakoroltak Hughesra, mind módszertanilag, mind a kutatási témákat illetően. Hughes – akár csak mentora, Park – megrögzötten hitt a terepmunkán, a közvetlen megfigyelésen nyugvó empirikus kutatások jelentőségében (Chapoulie 1996: 6–10). Szintén Park hatását kell kiemelni az elméleti keretet, az ökológiai nézőpontot illetően, amely szerint a város mint emberi közösség egy rendszert, ökoszisztémát alkot, amelyben a korlátozottan hozzáférhető erőforrások egyenlőtlenül oszlanak el (Helmes-Hayes–Santoro 2016: 15). A chicagói iskolára jellemző másik nagy hagyomány, a pragmatista filozófia hatása is kitapintható Hughes munkásságában (Chapoulie 1996: 8; Heath 1984: 220). Ez részben szintén Parknak köszönhető, aki Dewey és James tanítványa volt; részben pedig Ellsworth Farisnek, aki William I. Thomas, Florian Znaniecki, valamint George H. Mead munkásságát közvetítette a hallgatók fiatalabb generációi felé. A társadalmi interakciók, az interperszonális viszonyok vizsgálatának fontossága éppen ebből a hagyományból eredeztethető.³

Mindez csak nagy vonalakban jelöli ki azokat a szellemi irányzatokat, amelyek Hughesra hatást gyakoroltak. Műveit olvasva egyértelmű, hogy az európai szociológia jelentősebb alakjainak munkásságát is ismertette, hivatkozik Weberre, Sombatra, Durkheimre, Spencerre, Mannheimre, sőt Freudra is. Talán mégis Simmel hatását érdemes külön is kiemelni (Heath 1984: 220; Helmes-Hayes–Santoro 2016: 13–14). Hughes tanára, Albion Small személyesen is ismerte Simmelt, Park pedig tanítványa is volt, ezért nem meglepő, hogy Simmel műveinek angol nyelvű fordításában a chicagóiak, köztük Small, Park és Hughes szintén közreműködött (Jaworski 1995).⁴ Simmelhez hasonlóan Hughes számára is a társadalmi formációk vizsgálata jelentette a szociológia tárgyát. Az emberi interakciók ismétlődő formái érdekelték, valamint az interakciókból kikristályosodó, kibontakozó társadalmi formák, mint például a mozgalmak és az intézmények. Nagy hatást gyakorolt rá az

3 Hughes nem tesz róla említést, hogy tanította volna Mead, aki ekkor még az egyetemen dolgozott. Az viszont tudható, hogy Hughes később Kanadában alaposabban is megismerkedett Mead munkásságával (Chapoulie 1996: 14).

4 Hughes fordította angolra Simmel *Soziologie der Geselligkeit* című tanulmányát (Simmel 1949).

Alfred Radcliffe-Brown által fémjelzett funkcionista-strukturalista antropológia is, amely szintén az intézményes rend társadalmi jellegét vizsgálta (Helmès-Hayes-Santoró 2016: 18).

Hughes 1928-ban védte meg a chicagói ingatlanügynökökről szóló doktori disszertációját, amelyben azt vizsgálta, hogyan egyeztetik össze az üzleti világ követelményeit az ingatlanügynökök azzal a törekvésükkel, hogy hivatássá váljanak, magasabb társadalmi státuszt érjenek el (Hughes 1979). Megállapítása szerint ezt a célkitűzést a munka világához kapcsolódó morális elvek és normák meghatározásával igyekeznek biztosítani. Hughesnak már ebben a munkájában is megtalálhatók a későbbi munkásságát meghatározó gondolati elemek. Egyfelől, hogy a kutatásnak a munka drámájára, vagyis a társas interakciókra és a kollektív cselekvésre kell fókuszálnia. Másfelől, hogy egy hivatás kialakulásának az azonos foglalkozáshoz tartozó emberek önszerveződése lesz az alapja. Bizonyos csoportok társadalmi és gazdasági önszerveződésének vizsgálata Hughes számára egyben az általános társadalmi folyamatok megértésének eszközévé válik.

1927-től a montreáli McGill Egyetemen tanított, ahol az eddigi munkásságához szervesen kapcsolódó új kutatásba, a munka interetnikus tagolódásának vizsgálatába kezdett. Arra a kérdésre kereste a választ, hogy a Montréal környéki francia ajkú, rurális közösségek hogyan birkóznak meg az iparosodás és modernizáció kihívásaival, amit a városi angol és amerikai vállalkozók képviselnek. Módszere az intenzív terepmunkára épült, Québec tartományának szinte etnográfiai leírását adja (Hughes 1943). A kanadai évek alatt nagy hatást gyakorolt rá Margaret Mead Szamoáról szóló műve, amely közelebb hozta az antropológiához, valamint George Herbert Mead munkássága is, amellyel a szociálpszichológia miatt került szorosabb kapcsolatba (Chapoulie 1996: 14.). A másik, Hughesra jellemző módszertani megoldást az összehasonlító perspektíva használata adja. A kanadai évek alatt az interkulturális viszonyok alaposabb megértése érdekében Németországba utazott, ahol a katolikus és protestáns mozgalmak viszonyát kutatva igyekezett a kanadai helyzet megértéséhez közelebb jutni (Hughes 1935b).

Kanadai kutatásainak eredményeit könyvben jelentette meg (Hughes 1943), amely a nem sokkal halála előtt kiadott disszertációja mellett (Hughes 1979) az egyetlen önálló monográfiája volt. Nem lebecsülendők természetesen a közreműködésével készült többszerzős munkák sem (Hughes–Hughes 1952, Becker–Geer–Hughes 1968), amelyek közül a legismertebb talán az 1961-ben kiadott, mind a mai napig rendkívül sokat hivatkozott *Boys in White: Student Culture in Medical School*. Ebben az orvostanhallgatók szakmai szocializációját, sajátos hallgatói kultúráját mutatják be. (Becker et al. 1961). Hughes kevésbé a monografikus művekben teljesedett ki, sokkal közelebb álltak hozzá a könnyedebb hangvételű esszék, amelyeket két tanulmánykötetben publikált (Hughes 1958, [1971] 1993).

A hughesiánus szociológia alapjai

Jóllehet Hughes kutatásaira mind a mai napig sokan hivatkoznak, munkássága mégis torzónak tűnik, hiányzik ugyanis az a „nagy mű”, amelyben szintetizálná akár elméleti, akár módszertani alapelveit. Kisebb, esszéjellegű tanulmányai középpontjában egy-egy hétköznapi jelenség szociológiai megértése áll. Mégis amellett szeretnék érvelni, hogy munkássága nemcsak retrospektív nézőpontból korszakalkotó, hanem kortársaira is nagy hatást gyakorolt, ami tanítványai és munkatársai megnyilatkozásaiból, munkásságából válik nyilvánvalóvá. Legismertebb tanítványa, Erving Goffman közismerten tartózkodott attól, hogy magát valamilyen iskolához vagy irányzathoz sorolja. Egyik interjújában mégis kivételt tett és magát „hughesiánus szociológusnak” nevezte. (Verhoeven 1993; Helmes-Hayes–Santoro 2016: 10–11).

Goffman nyomán bátorkodom tehát a továbbiakban hughesiánus szociológiáról beszélni, és Helmes-Hayes gondolataira támaszkodva igyekszem részletesebben bemutatni ennek elméleti alapvetéseit (Helmes-Hayes 1998), valamint módszertani megoldásait. Mielőtt azonban erre rátérnénk, érdemes röviden megvizsgálni, miért is hiányzik ennek kifejtése az életműből. Először is azért, mert Hughes eleve szkeptikus volt a nagy elméletekkel, különösen az olyan spekulatív elméletalkotással szemben, mely Parsonst jellemezte (Helmes-Hayes 2016: 15). Nem hitt abban, hogy létezne olyan elmélet, mellyel a világ jelenségei egyetemesen magyarázhatók lennének (Becker 1998: 3). Azt vallotta, hogy bármilyen szociológiai elmélet csak az empirikus kutatásból épülhet fel, tehát minden elmélet kiindulópontja az empirikus megalapozottság. Az előzetes elméleti keret rögzítése ráadásul korlátozza a tiszta megismerést, vagy, ahogy ő megfogalmazta: gátja a „szociológiai képzeletnek”, végső soron pedig akár dogmatizmushoz is vezethet.⁵ A tiszta fej, vagyis a kutatást megelőző elméleti koncepció elvetése ugyanakkor nem azonos az üres fejjel. A megismerés során mozgósítani kell a szociológiai és egyéb társtudományok – elsősorban az antropológia és a szociálpszichológia – elméleteit, hogy azok az elemzésben hasznosuljanak. A kutatás kulcsa tehát az empirikus megismerés és az elmélet párhuzamos alakulása, fejlődése. Az elméletek így nem univerzális érvényű modellek lesznek, hanem az ember szituatív viselkedésére vonatkozó elképzelések. Nem nehéz mind ebben felismerni az olyan későbbi nagy hatású koncepciókat, mint a megalapozott elmélet és a középszintű elméletek.

Hughes módszertanilag gyakorolta a legnagyobb hatást tanítványaira. Egyikük, Howard S. Becker egyik visszaemlékezésében azt írja, hogy Hughes minden kurzusa egyforma volt, hiába a szerteágazó tematika. Hiszen legyen szó akár az etnikai kapcsolatokról, az intézményekről, vagy éppen a foglalkozásokról és hivatásokról, a módszer mindig azonos volt (Nunes–Baross 2014: 3). Hughes azzal az utasítással küldte el kutatni a hallgatókat a városba, hogy gyűjtsenek adatokat a legkülönbefélebb témákban, amelyeket aztán az órán közösen feldolgoztak. Ő pedig a megfigyelések

5 A kifejezést Hughes Millstől kölcsönözte (Mills 1959).

alapján – szabadjára engedve azt a bizonyos „szociológiai képzeletet” – szabadon aszociált a hallgatókkal együtt. Az órák így módon zavarosnak és széttartónak tűntek ugyan a hallgatóknak, de Becker szerint ezek a kurzusok valódi „szociológiai aranybányát” jelentettek (Helses-Hayes-Santoro 2016: x). Hughes hallgatói ugyanis a résztvevő megfigyelésen és interjún nyugvó szociológiai kutatás technikai, módszertani alapjait sajátították el vagy – ahogy Becker fogalmaz – a szakma apró trükkjeit anélkül, hogy valamilyen elméleti vagy dogmatikus keret a megismerést eleve irányította vagy korlátozta volna (Becker 1998).

Hiába volt azonban oktatóként Hughes erőssége a terepmunka, a kutatás alapvető menetének tanítása, a módszertani alapokat sehol sem fektette le írásban. Megtették azonban helyette munkatársai és tanítványai, például Buford H. Junker, aki 1960-ban jelentette meg a terepmunkáról szóló könyvét. A Hughes által írott előszóból azért sok részlet felfejthető elképzeléseiből (Hughes 1960). Először is az, hogy szerinte a módszertani szabályokat sem érdemes egészen szigorúan venni, hiszen az emberei viselkedés szituatív körülményei olyan sokfélék lehetnek, amit egyetlen útmutató sem képes átfogóan megragadni. Mégis amellett érvel, hogy a terepmunka, a hétköznapi társas interakció közvetlen megfigyelése a legfontosabb szociológiai módszer. A kutatás során elsősorban azt kell megfigyelni, hogy az adott szituáció résztvevői miként észlelik saját maguk és mások társadalmi szerepeit és milyen elvárásaik vannak ezzel szemben. Ezen viselkedések ismétlődő formáinak és mintáinak leírásával juthat el a kutató általánosabb érvényű szociológiai megállapítások megfogalmazásához. És itt nem csupán a megfigyelték közti interakcióra kell gondolni, hanem magának a kutatónak a szerepére is, aki jelenlétével aktív tagja a szituációnak. A szociológus azonban – szemben például egy egzotikus kultúrát vizsgáló antropológussal – nemcsak a konkrét szituációnak, de egyben annak a társadalomnak is tagja, amelyet vizsgál. Egyszerre van „kint és bent”, és ez a dialektika adja a társadalomtudományok dinamikáját. Mivel a kutató a kutatási tárgyát nem képes kívülről látni, ezért fontos – freudi kifejezéssel élve – a személyes és társadalmi tudattalan tartalmak előcsalogatása. A terepmunka ebben az értelemben egy személyes és szociális pszichoanalitikus terápia is, ami éppen azért sokszor fájdalmas folyamat. Hiszen a kutató nem tesz mást, mint saját társadalmának az értékeit és normáit is átértékeli, új jelentéssel látja el. Éppen ezért övezi gyanú, rosszabb esetben gyűlölet a kutatókat, mert a közösség által közösen osztott érzelmeket, véleményeket, normákat tudományos módon ragadják meg, ezáltal azt a benyomást keltik, hogy megkérdőjelezzik vagy „relativizálják” ezeket (Hughes 1960: xii).

Ezen a ponton érkeztünk el az elméletalkotás kérdéséhez. Ha rendelkezésre állnak a hétköznapi, sokszor jelentéktelennek, érdektelennek vagy ellentmondásosnak tűnő szituációkból az adatok, akkor kezdhethetjük az elméleti keretet kiépíteni, majd folyamatosan újragondolni. Ennek eszköze egyrészt az összehasonlító, analógiás módszer, vagyis az egymástól térben, időben vagy társadalmi miliőben távol álló dolgok összehasonlítása. Másfelől fontos kiemelni az antropológiára jellemző holisztikus szemléle-

tet, azaz a vizsgált társadalmi jelenségek lehetséges olvasatainak és kontextusainak egyetemességét. Harmadrészt az elméletalkotás szerves része a korábban már említett, Millstől kölcsönzött „szociológiai képzelet” is. Ez a szabad asszociációt, sőt az asszociáció szabadságát jelentette Hughes számára. Párhuzamot vont a pszichiáterek és a prostituáltak munkája között, amennyiben mindkettőt a bizalmas viszony jellemzi, ugyanakkor tiltott a szolgáltató és a fogyasztó közti személyes kapcsolat (Hughes 1951b). A maffiára intézményesült társadalmi jelenséggént tekintett, ahol ugyanolyan jellegű normák és szimbólumok biztosítják a szükséges csoportszolidaritást, mint bármely más intézményesült közösségben (Hughes 1951a).

Tévedés lenne ebben valamiféle hüvös oportunizmust felfedezni. Mi sem állt távolabb Hughestől, mint a nihilizmus. Célja inkább a tabudöntögetés volt, amelyet egy mély humanizmus hatott át. Az etnikai és nemi egyenlőtlenségek természetének megértése közben saját társadalmát kívánta szembesíteni előítéleteivel, elfogultságaival. Ahogy egy helyen fogalmazott: *„Az a fajta szociológia, amelyről beszéltem, azon a feltételezést nyugszik, hogy az emberek egyenlők, egyenlők az emberségükben. A szociológia, az emberi kultúrák és társadalmak elemzése és összehasonlítása, csak így lehetséges”* (Idézi Strauss 1996: 275). Ily módon a társadalom által osztott kollektív értékek és normák szociológiai újraértelmezése a társadalmi előítéletek elleni kritikává vált Hughes kezében. Tette ezt ugyanakkor olyan finom eleganciával, ami eleve kizárta, hogy elemzései, megjegyzései, észrevételei nagyobb vihart kavargassanak. Sokkal inkább könnyed, ironikus ugyanakkor merengő, mintsem profetikus vagy moralizáló stílus jellemezte írásait.

A hétköznapi szituációkban megnyilvánuló jelenségek ismétlődő formáinak feltárása és bemutatása nem eredményezte nála a teljes absztrakciót, valamilyen generális elmélet kidolgozását. Sőt, mindig nagyon ügyelt arra, hogy a vizsgálandó társadalmi jelenséget – az absztrakciótól eltávolítva – konkrét történelmi és kulturális kontextusba, vagyis térben és időben elhelyezve értse meg. Törekvése arra irányult, hogy megteremtse a kényes egyensúlyt az elméleti absztrakció és a történelmi konkrétság között. Amikor például a Montréal környéki rurális társadalmat vizsgálta, a kutatási kérdést is úgy fogalmazta meg, hogy az adott történelmi és térbeli kontextusba illeszkedjék: nevezetesen, hogy miként hat az industrializáció és urbanizáció a francia ajkú, vidéki rurális kanadaiakra (Helmes-Hayes–Santoro 2016: 14).

Hughes nagy figyelmet szentelt a nyelvnek mint a tudományos vizsgálódás tárgyának és terepének (Chapoulie 1996: 23–26). Számára a kutató legfontosabb módszerét a résztvevő megfigyelés mellett az interjúk vagy egyszerű, hétköznapi beszélgetések megfigyelése és elemzése jelentette. A beszélő nem egyszerűen információforrás számára, hanem általa a jelentésadás társadalmi folyamata figyelhető meg (Hughes 1956). A szavak jelentését szerinte nem kezelhetjük elve adotttnak, sem olyasvalaminek, amiben az embereket körülvevő világ pusztán visszatükröződik. A jelentés ugyanis a társas interakciók révén alakul ki és alakul át, vagyis maga is folyton változik. Ez egyben a korban egyre népszerűbbé váló közvélemény-kutatások,

kvantitatív kutatások kritikája is volt, amely eleve adottként kezelte a fogalmakat és azok jelentését. Ezek azonban korántsem konszenzuálisak, kizárólag a terepmunka és az interjúk képesek feltárni a szavak jelentésének társadalmi korlátait (Hughes 1960). Nem nehéz persze megközelítésében észrevenni Thomas örökségét, aki szintén a társas interakcióban megnyilvánuló jelentésadó folyamatban látta a társadalmi cselekvés alapját, ahogy maga Hughes is (1962). A valóság interpretálásnak ugyanis teremtő ereje van: egy jelenségnek, szituációnak az egyéni vagy társas megítélése egyben a társadalmi cselekvés alapja is lelet. A szociológia feladata tehát nem a „közvélemény” megismerése valamilyen jelenségről (amelynek jelentését adottnak veszik a kutatók), hanem éppen az egyéni és társas értelmezés és interpretáció feltárása. Ez a közös jelentésadás, a kultúra válik a kollektív cselekvés, a mozgalom alapjává, amely megfelelő társadalmi igény esetén objektívalódik, intézményesül.

Hughes számára a nyelv azonban nemcsak tárgya, hanem eszköze is a tudománynak. Hogyan is vonhatná ki magát a tudomány ebből a nyelvi, diszkurzív térből, a társas értelmezés folyamatából? Hughes tehát nem csak beemeli az elemzésbe a köznap beszédet: maga is nagy hangsúlyt fektet arra, hogy közérthető esszéikben fogalmazza meg állításait. Ez szintén a scientista, tudományos nyelvezetet használó kortárs társadalomtudósoknak szóló kritika volt (Chapoulie 1996: 26).

Értelmező intézményi ökológia

Az egész chicagói iskolát, és különösen Park munkásságát áthatotta a társadalom mikro- és makroszintjének vizsgálata közti termékeny feszültség. Míg előbbi a valóság kollektív értelmezésére, a jelentésadásra, a kommunikációra és az ebből kibontakozó társadalmi cselekvésre helyezi a hangsúlyt, utóbbi statisztikailag megragadható, objektívalódott, intézményesült jelenségekre és globális folyamatokra fókuszál, mint például az urbanizáció és iparosodás (Helmes-Hayes: 1998).

Hughes elméletét – amely szintén egyszerre törekedett megragadni a társadalmi jelenségek mikro- és makroszintjét – tömören „értelmező intézményi ökológiának” nevezhetjük (Helmes-Hayes 1998). A fentiekből nyilvánvaló, hogy a társadalom mikroperspektíváját azon társadalmi folyamatoknak és társas interakcióknak a vizsgálata jelenti, amelyek során az emberek közösen értelmezik az őket körülvevő valóságot. Hughes esetében is ebből a társadalmi interpretációból, a valóság közös értelmezéséből indul ki a kollektív cselekvés, ez lesz az alapja a társadalmi mozgalmaknak. Amennyiben egy társadalmi mozgalom célkitűzései találkoznak a szélesebb társadalmi igényekkel és mások elismerésével, akkor a mozgalom megszilárdul, objektívalódik, vagyis intézményesül. Az intézmény vizsgálata egyben az azt létrehozó körülményeknek, társadalmi igényeknek és szükségleteknek a vizsgálata is (Hughes 1935a, 1951a, 1963). Hughes elképzelésének alapja a Park-féle ökológiai szemlélet volt, de jól reflektált ez a korszak szociológiai gondolkodására jellemző funkcionista megközelítésre is (Helmes-Hayes 1998: 633–634): az emberi társa-

dalom úgy tagolódik, ahogy egy gép vagy egy ökoszisztéma: minden résznek megvan a maga szerepe, funkciója a nagyobb rendszerben (Hughes 1937).

Félrevezető lenne azonban mindezt egyszerűen funkcionista vagy evolucionista bélyeggel ellátni. Hughes ugyanis egyáltalán nem a rendszert összetartó erők érdekelték, mint a funkionalistákat. Nála a társadalmi normák, intézmények, jelentések – ahogyan a fentiekből is kiviláglik – nem rögzített entitások, hanem egy állandóan egyeztetésre szoruló megállapodás illékony termékei. Úgy vélte, hogy egy adott intézmény által betöltött funkciók listája nem *a priori* adott, hanem inkább olyasvalami, amit empirikus vizsgálattal kell felfedezni, és ami folyamatosan változik, folyamatosan ki van téve a környezet változó feltételrendszerének. (Chapoulie 1996: 18). Őt nem a társadalmi rendszer működése, hanem ennek a működésnek a dinamikája, a társadalmi változás érdekelt. A kutatás fókuszába tehát a fennálló intézményes rendet megkérdőjelező mozgalmak, valamint az intézményes szerepeket elutasító forradalmárok kerültek. Weber nyomán úgy fogalmazott, hogy a kutatásnak arra kell választ adnia, miként válik a próféta pappá vagy éppen a politikai szekta állami bürokráciává (Hughes 1941, 1957). Írásaiból olybá tűnik, hiába állt érdeklődésének középpontjában az intézmények működése, őt kevésbé a strukturális kérdések foglalkoztatták, sokkal inkább a kultúra, ahogyan az emberek közösen értelmezik, jelentéssel látják el az őket körülvevő világot.

Hughesnál az intézményes munkamegosztás nem jelenti a spenceri értelemben vett evolúciós folyamatot, nincs mögötte semmilyen szelekciós mechanizmus, és nélkülözi azt a gyarmatosító szemléletet, amelyben a nyugati ember felsőbbrendűsége igazolást nyer. Hughesnál ezen aspektusok teljesen elvesznek, a munkamegosztás differenciálódása nem tökéletesedés, nem a hatékonyság és fejlődés szerepét játssza, hanem egyszerűen a társadalmi alkukból kibontakozó realitás, amely kulturálisan rögzített szerepeket eredményez. Szemléletét egyfajta kulturális relativizmus hatotta át, ahol az idő- és térbeli összehasonlítás mindig a társadalmi viszonyok viszonylagosságára hívta fel a figyelmet.

Ugyanakkor nem lehet kérdéses, hogy Hughes a társadalmi tagozódás alapját a munkamegosztásban valamint az intézményekben látta. Az egyének társadalmi helyét a mozgalmakban és intézményekben betöltött pozíciói, szerepei (státusz/hivatal) adják, amelyek jogokkal és kötelezettségekkel ruházzák fel az illetőt. Hughesnál a státusz és hivatal egyszerre szinonima és fokozati, minőségbeli különbség. A státusz nem más, mint a hivatali tagolódás elemi, nem intézményesült formája (például anyaság). A hivatal ellenben intézményesült, rögzített jogokkal és kötelezettségekkel járó pozíció, amely minden esetben magában foglal egy státuszt is (például tanárnő). Ezek a nem formális és formális pozíciók jelentik a társadalmi szerepek hálózatát, és adják meg társadalmi rend alapját, szabályozzák az emberek közti viszonyokat. A hivatal elfoglalása lényegében a szereppel való azonosulás is (Hughes 1937, 1945).

A munka világának ilyesfajta intézményesülése Hughes szerint egyáltalán nem állandó, szilárd rend, hanem egy történelmileg változó, kulturálisan rögzült képződmény. Korábban a faj, a nem, a család (mint intézményes keretek) határozták meg az egyén helyét és státuszát a társadalomban. Ezeknek az intézményeknek a jelentősége azonban egyre csökken, helyüket a munka intézményesült világa foglalja el. A társadalmi szerkezet struktúrájának és dinamikájának egyre inkább a munka lesz az alapja, ahogy az egyéni identitásnak is. Egy helyen úgy fogalmazott, hogy ha tudni akarsz valamit egy emberről, csak kérdezd meg, mi a foglalkozása, miből él, és máris egy sor dolgot megtudsz róla (Helses-Hayes-Santoro 2016: 11).⁶ Ezért foglalkozott a rasszok és a nemek közti viszonyokkal is, mivel ezek státuszadó szerepe saját korában intenzíven átalakult, pontosabban leértékelődött a női és fekete polgárjogi mozgalom következtében, miközben egyre több munkalehetőség nyílt meg a feketék és a nők számára. Nem önmagában a munka világa érdekelte tehát, hanem a munkában megnyilvánuló általános társadalmi formák és jelenségek. Ahogy megfogalmazta, az a cél, *„hogy a foglalkozások tanulmányozásából megismerjük magának a társadalomnak a természetét”* (Hughes 1959b: 283). Máshol pedig így fogalmazott: *„Minden, ami a társadalomban történik, valakinek a munkája, tehát mindig úgy lehet tanulmányozni, hogy mi történik valahol, ha valaki munkájaként tekintünk rá”* (Nunes-Baross 2014: 3).

A munka – és különösen a leginkább megbecsült, legmagasabb státuszú munkák, a hivatások – szociológiai tanulmányozásával a társadalmi tagozódás természetét is megismerhetjük. Mivel Hughes számára a társadalmi valóság interpretatív jellegű, a társas interakciók által formálódik és szerepekben (végső soron intézményesült hivatalokban) realizálódik, evidens számára, hogy a munka világának személyes és szociális drámáját kell kutatni.

A munka személyes és szociális drámája

Hughes szerint a társadalmi egyenlőtlenségek mikroszinten, a társadalmi interakció során keletkeznek, mégpedig úgy, hogy mindenki igyekszik önmagát megbecsültté, mások szemében fontossá és hasznossá tenni. Mivel a társadalmi identitásnak – az ember hivatalának, státuszának és szerepének – alapjává egyre inkább a munka intézményesült világa válik, így érthető, hogy a szociológiai kutatásnak is erre az aspektusra, a munka megbecsültséget adó jellegére kell fókuszálnia. A munka személyes és szociális drámája tehát azokat az egyéni és társadalmi cselekvéseket, erőfeszítéseket, diszkurzív eljárásokat jelenti Hughes számára, amelyekkel az emberek munkájuk révén megbecsültté teszik magukat, társadalmi szerepüket megnevesítik. A megbecsültségért folytatott küzdelem vagy „dráma” nem kizárólag egyéni, hanem akár kollektív szinten, például az azonos foglalkozást végzők ösz-

⁶ Hughes és kortársai még nem foglalkoztak azzal, hogy a fogyasztás lassan átveszi a munka identitásformáló szerepét. Ez csak évtizedekkel később vált evidenciává a társadalomtudományokban (Bauman 2005).

szefogásával is megtörténhet. Ebből fakad, hogy foglalkozások sokasága igyekszik a „rég” hivatások rangjára emelkedni, megbecsültséget kivívni, amivel nagyobb befolyás, magasabb jövedelem és erősebb morális felhatalmazás jár együtt. A törekvések idővel társadalmilag elfogadottá válnak, beépülnek a kultúrába. Így válik a munka a presztízshierarchia egyik legfontosabb alapjává (Hughes 1959a).

Ez az emberi törekvés olyannyira általános, hogy minden munkánál megtalálható, legyen szó a leginkább megbecsült orvosi, jogi vagy a kevésbé magas presztízű fizikai munkákról. A munka világának vizsgálata tehát nem rekedhet meg a megbecsült hivatásoknál. Sőt, éppen az összehasonlító perspektíva világít rá azokra a praktikákra, amelyekkel a hivatások magas presztízst harcolnak ki maguknak. Ugyanis a hivatások jobban képesek leplezni ezen törekvéseiket, a szociológusok által is használt absztrakt nyelvet használni és mozgósítani céljaik érdekében. Az értéktelített beszédmód azonban a kevésbé megbecsült foglalkozások által használt direktebb nyelvből jobban felfedhető. *„Célunk, hogy minél mélyebben behatoljunk a munka személyes és szociális drámájába, hogy megértsük azokat a társadalmi és szociálpszichológiai megállapodásokat és eszközöket, amelyekkel az emberek elviselhetővé, sőt dicsőségessé teszik a munkájukat önmaguk és mások számára. Úgy vélem, hogy a szociológiai terminológiánk és ezáltal a problémakijelölésünk bizonyos kérdéssel és értéktelített hozzáállással párosulva mind ez idáig behatárolta a vizsgálódási területünket. Konkrétan meg kell szabadulnunk minden olyan fogalomtól, amely megakadályozza, hogy lássuk, a dolgozó emberek alapvető problémái ugyanazok, akár egy híres intézmény laboratóriumában, akár egy savanyúsággyár lepiszkosabb helyiségében végzik a munkájukat. Amíg nem találunk olyan nézőpontot és fogalmakat, amik lehetővé teszik számunkra, hogy összehasonlítsunk végezzünk az ócskaságkereskedő és a professzor között anélkül, hogy az egyiket leplezni és a másikat pártfogolni akarnánk, addig nem tudjuk a legjobb munkánkat végezni ezen a területen”* (Hughes 1951c: 347). Bár ritkán (sőt talán sosem) fogalmazott meg direkt kritikát a kollégáival szemben, a fenti rész egyértelműen a kortárs, hivatásokkal szembeni kutatások bírálatát jelenti, mellyel megalapozta a professzionalizáció kritikai elméletét (Magos 2017).

A drámát, a megbecsültségért folytatott küzdelmet Hughes a következőképpen írja le: *„A folyamat része, hogy a laikusok számára bebizonyítsák, az elvégzett munka olyan jellegű, hogy az ügyfél nem tudja megítélni sem azt, hogy mire van szüksége, sem azt, hogy mit kap; tehát olyan munkáról van szó, amelyre nem lehet biztonsággal hagyni, hogy a caveat emptor elve érvényesüljön”* (Hughes 1952: 300). Ez utóbbi kifejezés arra utal, hogy piaci viszonyok között a *caveat emptor* (legyen a vevő óvatos!) elve érvényesül, vagyis a vevő viseli a vásárlás kockázatait, mivel az eladónak van több információja az árujáról (például egy használt autóról). Ennek kiküszöbölésére találták ki a szavatosság intézményét. A hivatások estén azonban a *caveat vendor* (legyen az eladó óvatos!) elve érvényesül: nincs ugyan szavatosság, van ellenben szolgáltatói felelősség. A hivatások ugyanis maguk gondoskodnak arról, hogy a rossz szolgáltatást nyújtó kollégákat megbüntessék, súlyos esetben akár eltávolítsák a piacról, például

kizárják a kamarából. Kevéssé ismert kifejezés a Hughes által szintén használt *credat emptor*, ami alatt azt értjük, hogy a fogyasztónak is hinnie kell a szolgáltatásban, amely ezoterikus, a laikus számára nehezen hozzáférhető tudás köré szerveződik.

Figyelmesen olvasva a fenti idézetet feltűnhet, hogy Hughes érvelésében nem azt állítja, a hivatásoknál a *caveat vendor* elve érvényesül, hanem hogy a hivatások arra törekcsnek, hogy elfogadtassák a társadalommal a *caveat vendor* elvének érvényesülését. Ezáltal rögzítenek maguknak a társadalomban egy olyan pozíciót, mely szakértelmük révén autonómiát biztosít nekik, és mellyel kizárják a laikusokat és politikusokat a döntésekből. A *caveat vendor* elvének érvényesítése, társadalmi elfogadtatása tehát egyben „szociális dráma” is, amely magas autonómiát, státuszt biztosít egy foglalkozásnak. Vagyis a foglalkozások kialakítják azt az értéktelített beszédmódot, amely megbecsültséget kölcsönöz munkájuknak, közvetve az azzal foglalkozó egyéneknek is. A szociológus feladata ezért annak a közbeszédnek az elemzése, amely létrehozza és hordozza a munka világához kapcsolódó értékeket és presztízshierarchiát. Az így kialakult, munka köré szerveződő identitás és értékrendszer kellően rugalmas ahhoz, hogy időről időre változzon, és alkalmazkodjon a jelentősebb társadalmi kihívásokhoz és nagyobb folyamatokhoz.

Ez a fajta kulturális megközelítés tetten érhető a vonatkoztatási csoportokról írott tanulmányában is (Hughes 1962). Szerinte kulcsfontosságú a munka drámájának vizsgálata során, hogy mi a vonatkoztatási csoport, kik a szignifikáns mások. Erős szolidaritásra, zártságra utal a csoportcentrizmus, amikor a vonatkoztatási csoportot a saját közösség tagjai alkotják. Ilyen csoportcentrizmus jellemző többek között a katonákra, a bányászokra, de az olyan magasabb presztízssű hivatásokra is, mint a bírók és az orvosok. Ezekben a csoportokban szigorúan megkövetelik a tagoktól a normák betartását, amelyeket rendszeres rituálékkal erősítenek meg. Szigorúan szankcionálják a szabályok áthágását, mert ez a közösség egészére rossz fényt vet. Azt is szankcionálják, ha valaki túlzottan sokat ad a kliensek véleményére, ügyfélorientált. Az ilyen, hírnévre, népszerűsége áhítózo embereket könnyen kuruzslónak bélyegezhetik. Ezzel azonban nem feltétlenül a munkáját minősítik, hanem azt jelzik számára, hogy rosszul határozta meg a vonatkoztatási csoportot, a szignifikáns mások körét. Léteznek azonban olyan foglalkozások is, ahol más szakmai csoportok jelentik a szignifikáns másokat, jellemzően a feltörekvő szakmák (például végrehajtók), akik a már megszilárdult, magasabb megbecsültségű hivatásokat tekintik mintának (például bírók). Sőt, léteznek olyan foglalkozások is, melyeknél nem a szakmai, hanem az ügyfélorientáció a domináns, vagy a nyilvánosság véleményére érzékenyebbek.

A „hughesiánus elemzés” empirikus eredményei

Nem redukálhatjuk azonban egy dimenzióra, diszkurzív szintre Hughes elemzési stratégiáját. Egyszerre érvényesíti az ökológiai és az értelmező (mondjuk úgy,

diszkurzív) megközelítést. Az ökológiai elemzésnek három szintjét emelhetjük ki: egyfelől annak mérlegelését, hogy a munka mint tevékenység hol helyezkedik el a társadalmi mátrixban, milyen szerepet, funkciót tölt be az adott ökoszisztémában. Másrészt jelenti a társadalmi mozgalmaknak, törekvések és intézmények vizsgálatát mint a „formális szociológiai” programot. Harmadrészt viszont éppen az intézményes keretek perifériáin elhelyezkedő marginálisoknak, normaszegőknek a vizsgálatát, akik az ökológiai „zárt rendszert” folyamatosan kihívások elé állítják, ezzel mozgásban tartják, átalakítják (Hughes 1993: xvii–xviii). Az értelmező elemzési stratégia jelenti egyfelől a fentebb már tárgyalt, értéktelített diszkurzív eljárások elemzését, valamint a szabad asszociáción nyugvó összehasonítás alkalmazását. A kutatási eredményeket Hughes rövidebb esszéisztikus tanulmányokban publikálta. Néhány példán keresztül igyekszem érzékeltetni elemzéseinek ötletességét.

Foglalkozási kultúra és státuszdilemma

A karrier fogalma tipikus példa arra, hogyan épül egymásra a mikro- és makroszintű elemzés. Hughes a karrierre egy folyamatosan változó intézményi környezetben megvalósuló érvényesülési stratégiaként tekintett, amely illeszkedik az élet rituálisan tagolt rendjébe (előléptetés, jubileum, nyugdíj stb.) (Hughes 1937, 1950). A karrierépítéshez (vagyis a hivatali pozíciók elfoglalásához) arra van szükség, hogy az egyén elsajátítsa azt a foglalkozási kultúrát, amely az adott munkához kötődik (foglalkozási szocializáció). A szakmai képzés, a tanulmány így messze nemcsak a szaktudásnak, hanem ennek a foglalkozási kultúrának az elsajátítását is szolgálja (Heath 1984). Idetartozik a munka hétköznapi praktikáinak, a szertartásainak az elsajátítása, amiben a hétköznapi rutinok és gesztusok szimbolikus erejűek, magukba foglalják a munkához kötődő kollektív reprezentációnak, szimbólumomnak, jelképeknek, szaknyelvnek az összességét is.

Szintén részét képezi a foglalkozási szocializációnak a munka olyan definícióinak az elsajátítása, mint a mennyiségi és minőségi elvárások és attribútumok, a hibák és azok kezelésének a problémája, illetve az időkezelés elsajátítása. Ami például egy laikusnak vészhelyzet (betegség, műtét), az az orvos számára napi rutin. Persze mindez fordítva is igaz: amit egy közigazdászt válságnak, vészhelyzetnek érzékel, az az egyén szempontjából akár üdvös is lehet. Szintén nagyon fontos része a foglalkozási kultúrának a munka világához kötődő szerepek elsajátítása, vagyis annak ismerete, hogy a hivatás és az ügyfél milyen kötelezettségekkel és jogokkal rendelkezik, milyen etikett szabályozza a viselkedésüket. A sort még bizonyosan hosszan lehetne folytatni, de talán ebből is kiderül, hogy a foglalkozási szocializáció voltaképpen a munkához kötődő szubkultúra elsajátítása.

A hivatal vállalása az adott intézmény céljaival, társadalmi funkcióival és az adott hivatali szereppel való azonosulás is. A hivatallal szembeni elvárások – nevezetesen, hogy ki tölthet be egy pozíciót, és mit kell abban a pozícióban tennie – lehetnek külső, társadalmi és belső, intézményi elvárások, amelyeket rögzíthetnek formáli-

san (például etikai kód), vagy jelen lehetnek normaként is. Az egyéni ambíciók és a hivatali szerep egybeesése az az extatikus élmény, amelyet Weber elhivatottságnak nevez. Ez az egymásra találás azonban korántsem evidens. Hiszen a karrier, vagyis a munka világához kötődő szerep csak az egyéni identitás egyik szegmense. Az ember különböző szerepei olykor nem egyeztethetők össze egymással, az az azokhoz kapcsolódó elvárásrendszerek ellentétesek (például nő katolikus pap), így státusdilemmát okoznak. Ezek a marginális emberek álltak tulajdonképpen Hughes elemzéseinek középpontjában. A marginális pozíció azonosulási nehézséget, státusdilemmát, szerep- és identitáskonfliktust hordoz magában. Ha valaki férfiként akar óvodapedagógus lenni, azzal férfiasságát (a férisszerepre vonatkozó elvárásokat) sérti meg. Dilemmát okozhat még az intézménynek is: egy fekete orvos rossz fényt vet a orvosi hivatásra, kikezdeheti az orvosok pozitív társadalmi megítélését. Ennek a státusdilemmának többféle kimenetele lehet. Az orvosoknak – ha fenn akarják tartani megbecsültségüket és szolidaritásukat – ki kell közösiíteniük a fekete orvost: háttér munkát bíznak rá – mondjuk, egy laboratóriumban, – hogy ne találkozzon ügyfelekkel. A dilemma megoldása lehet ugyanakkor az is, hogy megváltoznak az orvosokkal és feketékkel szembeni szerepelvárások, és a két szerep összeegyeztethetővé válik. A marginális ember tehát vagy szegregálódik, vagy a társadalmi megújulás csírája lesz. Így váltak az első női vagy fekete diplomások marginálisokként az emancipáció úttörőivé. Egyéni nézőpontból a státusdilemmát úgy is fel lehet oldani, hogy a kettős szerepbe kényszerült személy megtér valamely szerepéhez (szinte vallásos módon, meggyónja bűneit, eltévelyedését, visszatalál az igaz útra), vagy a forradalmi megújulás úttörője lesz, és a társadalmi elvárásrendszer megváltoztatása érdekében száll síkra (Hughes 1945). A státusdilemma, a marginálisok vizsgálata tehát azért válik egy kiváló elemzési keretté, mert a társadalmi szerepelvárások, és így a társadalmi struktúra folyamatos átalakulására irányítja a figyelmet. E kérdések különösen aktuálisak voltak számára a fekete és nőjogi mozgalmak keltette kulturális konfliktusok idején:

„A társadalmi és kulturális alkalmazkodás és konfliktus folyamatában ezek a megoldások témaként jelennek meg. A különböző – kulturális, nemzeti, faji, feminista, osztálybeli – társadalmi mozgalmakban mindezeket a tendenciákat láthatjuk. A nőmozgalomban megvoltak a nemnek mint státuszmeghatározó tényezőnek a teljes felszámolását szorgalmazó támogatói; azok a nők, akik a nemükről egyénileg lemondtak és másokat is erre buzdítottak, illetve akik csendben vagy buzgón visszatértek a régi szerepekhez és idealizálták azokat. A fő törekvést a nők státuszával összhangban lévő szerepek újradefiniálása és kiszélesítése, valamint a nőknek a korábban kizárólagosan férfiszerepekbe való integrálása jelentette. Kipróbálhatják és elvethetik egyik vagy másik megoldást. Egy társadalmi mozgalom belpolitikája e megoldások kiválasztása körül forog. Ha betekintünk az emberek egy csoportjának státuszával és kultúrájával foglalkozó bármely mozgalomba, akkor ezeket az ellentétes tendenciákat találjuk” (Hughes 1949: 225).

A szociológiai képzelet és az összehasonlítás

A *Jó emberek és piszkos munka* című tanulmánya kiválóan szemlélteti az összehasonlítás módszerének és a szociológiai képzeletnek az alkalmazását a kutatás és elemzés során (Hughes 1948). A második világháborút követően Németországban töltött időszakában kezdett foglalkozni a holokauszt kérdésével. Arra kereste a választ, hogy miért nézte végig passzívan a német társadalom nagy része más emberek tömeges megölését, miként szűnt meg a civilizációs norma, miért nem lázadtak fel a németek a tömeggyilkosságok tudatában. A vizsgálat középpontjába a politikai szekta, az SS, pontosabban ennek társadalmi megítélése került. Hughes arra a következtetésre jutott, hogy a német társadalom lényegében ügynökként használta fel az SS-t saját céljai elérésére. Támogatták, vagy legalábbis eltűrték az SS antiszemita törekvéseit, de tevékenységüket, a zsidók megsemmisítését elítélték, alantas munkának tarották. Az SS által végrehajtott „piszkos munkát” elítélő, a holokausztot viszont passzívan szemlélő tömegeket nevezte Hughes „jó embereknek”. Állítása szerint ilyen erkölcsi értelemben vett „piszkos munkák” bármely társadalomban előfordulnak, például a hóhér és a börtönőr tevékenységében. A társadalom széles tömegeire jellemző ugyanis a büntető attitűd, könnyedén azonosulnak a bűnözők számonkérésével, de megvetendőnek tartják és nem tudnák elvégezni az ezzel járó munkákat. Ez az ellentmondás Hughes szerint nyilvánvalóvá válik a börtönőrökkel folytatott beszélgetésekből, akik a társadalmat álszentnek, hipokritának tartják. Tudják ugyanis, hogy az emberek többsége egyetért a bűnözők szigorú számonkérésével, akár kivégzésével, az ő munkájukat mégis lenézik.

A piszkos munkáról szóló tanulmány egyben (kulturális relativizmusba öltöztetett) erkölcsi tanmese. Hughes szándéka ugyanis az volt, hogy felhívja a figyelmet az amerikai társadalom etnocentrizmusára, amely a holokausztot – rasszista indoklással – a németek faji sajátosságaira vezette vissza. Hughes ehelyett olyan magyarázatot adott a jelenségre, mellyel saját társadalmát kívánta önvizsgálatra ösztönözni párhuzamot vonva az európai zsidókkal szembeni antiszemitizmus és az amerikai feketékkel szembeni rasszizmus között.

Szintén ötletes képzettársítás jellemző a termelés visszafogásáról írott tanulmányára (Hughes 1952). Úgy vélte, ezt a jelenséget többnyire az ipari munkán keresztül kutatják, ami önmagában is a gyár tulajdonosának nézőpontját, érdekeit jeleníti meg, aki szerint létezik a termelésnek egy optimális(an magas) szintje. A termelés visszafogása innen nézve a gyáros megrablása, a hatékonyság szabotálása. A termelés visszafogását tehát a termelékenység fokozása érdekében hangsúlyozzák. Hughes szerint azonban minden alacsony vagy magas képzettséget igénylő tevékenység esetében kulcskérdés a „siker”, a „hiba”, a „termelés megfelelő minőségének és mennyiségének” meghatározása, definiálása. Mivel ezzel méri az elvégzett munkát, ezért mindenkire hatnak ezek az előírások. Éppen ezért nem tekinthetünk elve adottként a termelési volumenre, a termelés ösztönzésére és korlátozására, csakis társadalmi alkuként.

Hughes a termelés visszafogását – egyfajta sajátos összehasonlító perspektívát használva – a diákok világára és a stréberség fogalmára vetíti. Állítása szerint valakit stréberként kiközösíteni a termelés visszafogásának sajátos módja a tanulók részéről. Hiszen ha valaki jól teljesít, sokat készül, akkor ez lesz mások felé is az elvárás, vagyis felfelé módosítja a tanulással szembeni mennyiségi és minőségi elvárásokat, ezzel sérti a többiek érdekeit. Az ilyen tanuló kiközösítése tehát értelmezhető a „termelés visszafogásként” is. Hughes szerint ráadásul ebben az esetben a társadalmi alku nem valami tudatosan megnyilvánuló, formálisan szervezett akció alakját ölti, hanem teljesen ösztönösen megnyilvánuló védekező mechanizmus.

Talán ezek az általam kiragadott apróbb példák is jól illusztrálják, milyen perspektívát nyújthat a Hughes elméleti szempontjainak szociológiai alkalmazása a kutatás során, és azt is jól mutatják, hogy miért nehéz mindezt átültetni a gyakorlatba.

Hughes helye a szociológiatörténetben

Hughes jelentősége nem kizárólag és talán nem is elsősorban önálló tudományos munkásságában ragadható meg, hanem a chicagói tradícióban betöltött közvetítő szerepében. Ahogy Helmes-Hayes találóan megfogalmazza: „híd szerepet” töltött be a chicagói iskolán belül. Az első generáció, Park, Mead és Thomas szellemiségét nemcsak megőrizte, hanem tovább is adta a második generáció neves képviselőinek, Goffmannak, Beckernek és Straussnak (Helmes-Hayes 1998: 622).

Számos korszakalkotó szociológiai mű született Hughes gondolatai által inspirálva, vagy a tutorálása alatt (Helmes-Hayes–Santoro 2016: 4). Ezek közül érdemes kiemelni leghíresebb tanítványa, Goffman műveit, amelyek *Az én bemutatása a mindennapi életben* (1999), illetve az *Asylums* (1961) címen jelentek meg. De Hughes volt a mentora Whyte-nak, *Az utcásarki társadalom* szerzőjének (Whyte 1999, Andersson 2014) és témavezetője Beckernek, akit *A kívülállók* című műve tett híressé (Becker 1963). Tanítványa volt az orvosi szociológia és a professzionalizáció szintén mára klasszikussá vált szerzője Eliot Freidson is, aki *The Profession of Medicine: A Study of Applied Knowledge* című művében – Hughes által lefektetett ösvényen – az orvosi gyakorlatot teszi meg vizsgálódása tárgyává, ezzel a hivatásokkal kapcsolatos funkcionista elképzelések egyik legismertebb kritikusává vált (Freidson 1970).

Irodalom

- Andersson, O. (2014): William Foote Whyte, Street Corner Society and Social Organization. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 50(1): 79–103.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:856084/FULLTEXT02.pdf>
- Bauman, Z. (2005): A munkaetikától a fogyasztás esztétikájáig. *Replika*, (51–52): 221–237.

- Becker, H. S. (1963): *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Free Press of Glencoe.
- Becker, H. S. (1998): *Tricks of the trade: how to think about your research while you're doing it*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, H. S. – Geer, B. – Hughes, E. C. – Strauss, A. (1961): *Boys in White: Student Culture in Medical School*. Chicago: University of Chicago Press.
- Becker, H. S. – Geer, B. – Hughes, E. C. (1968): *Making the Grade: The Academic Side of Student Life*. New York: Wiley and Sons.
- Chapoulie, J.-M. (1996): Everett Hughes and the Chicago Tradition. *Sociological Theory*, 25(2): 3–29. <https://doi.org/10.2307/202150>
- Freidson, E. (1970): *Profession of Medicine: A Study of the Sociology of Applied Knowledge*. New York: Dodd and Mead.
- Goffman, E. (1961): *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. New York: Anchor Books.
- Goffman, E. (1999): *Az én bemutatása a mindennapi életben*. Budapest: Thalassa Alapítvány – Pólya Kiadó.
- Heath, C. (1984): Review essay: Everett Cherrington Hughes (1897–1983): a note on his approach and influence. *Sociology of Health and Illness*, 6(2): 218–237. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.ep10778393>
- Helmes-Hayes, R. (1998): Everett Hughes: Theorist of the Second Chicago School. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 11(4): 621–673. <https://doi.org/10.1023/A:1025157424093>
- Helmes-Hayes, R. – Santoro, M. (ed.) 2016: *The Anthem Companion to Everett Hughes*. London – New York: Anthem Press.
- Hughes, E. C. – Hughes, H. M. (1952): *Where Peoples Meet: Racial and Ethnic Frontiers*. Glencoe: Free Press.
- Hughes, E. C. ([1971] 1993): *The Sociological Eye. Selected Papers*. New Brunswick – London: Transaction Publishers.
- Hughes, E. C. (1935a): The Ecological Aspect of Institutions. In Hughes, E. C. (1993): 5–13.
- Hughes, E. C. (1935b): The Industrial Revolution and the Catholic Movement in Germany. *Social Forces*, 14(2): 286–292.
- Hughes, E. C. (1937): Institutional Office and the Person. In Hughes, E. C. (1993): 132–140.
- Hughes, E. C. (1941): The Study of Institutions. In Hughes, E. C. (1993): 14–20.
- Hughes, E. C. (1943): *French Canada in Transition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Hughes, E. C. (1945): Dilemmas and Contradictions of Status. In Hughes, E. C. (1993): 141–150.
- Hughes, E. C. (1948): Good People and Dirty Work. In Hughes, E. C. (1993): 87–97.

- Hughes, E. C. (1949): Social Change and Status Protest: An Essay on the Marginal Man. In Hughes, E. C. (1993): 220–228.
- Hughes, E. C. (1950): Cycles, Turning Points, and Careers. In Hughes, E. C. (1993): 124–131.
- Hughes, E. C. (1951a): Bastard Institutions. In Hughes, E. C. (1993): 98–105.
- Hughes, E. C. (1951b): Mistakes at Work. In Hughes, E. C. (1993): 316–325.
- Hughes, E. C. (1951c): Work and the Self. In Hughes, E. C. (1993): 98–105.
- Hughes, E. C. (1952): The Sociological Study of Work: An Editorial Foreword. In Hughes, E. C. (1993): 298–303.
- Hughes, E. C. (1956): Of Sociology and the Interview: Editorial Preface. In Hughes, E. C. (1993): 507–515.
- Hughes, E. C. (1957): Going Concerns: The Study of American Institutions. In Hughes, E. C. (1993): 52–64.
- Hughes, E. C. (1958): *Men and Their Work*. Glencoe: Free Press.
- Hughes, E. C. (1959a): Prestige. In Hughes, E. C. (1993): 355–359.
- Hughes, E. C. (1959b): The Study of Occupations. In Hughes, E. C. (1993): 283–297.
- Hughes, E. C. (1960): Introduction: The place of field work in social science. In Junker, H. B.: *Field Work: An Introduction to the Social Sciences*. Chicago: University of Chicago Press, iii–xiii.
- Hughes, E. C. (1962): What other? In Hughes, E. C. (1993): 348–354.
- Hughes, E. C. (1963): Desires and Needs of Society. In Hughes, E. C. (1993): 118–123.
- Hughes, E. C. (1979): *The Chicago Real Estate Board: The Growth of an Institution*. New York: Arno Press.
- Jaworski, G. D. (1995): Simmel in Early American Sociology: Translation as Social Action. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 8(3): 389–417.
- Magos, G. (2017): Mérlegen a hivatások. A professzionalizációs paradigma historiográfiája. *Aetas*, 32(2): 138–157.
- Mills, C. W. (1959): *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.
- Nunes, E. D. – Baross, N. F. (2014): Boys in white: a classic of qualitative research turns 50. *História, Ciências, Saúde – Manguinhos*, 21(4): 1–18. <https://doi.org/10.1590/S0104-59702014000400006>
- Simmel, Georg (1949): The Sociology of Sociability. *American Journal of Sociology*, 55(3): 254–261.
- Strauss, A. (1996): Everett Hughes: Sociology's Mission. *Symbolic Interaction*, 19(4): 271–283.
- Verhoeven, J. C. (1993): An Interview with Erving Goffman, 1980. *Research on Language and Social Interaction*, 26(3): 317–348.
- Whyte, W. F. (1999): *Utcasarki társadalom. Egy olasz szegénynegyed társadalomszerkezete*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó.